

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО; СІМЕЙНЕ ПРАВО; ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-18-41-47

Марценко Наталія Степанівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу

Західноукраїнського національного університету

n.martsenko@wunu.edu.ua,

ORCID ID: 0000-0003-0947-5179

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

Актуальність теми зумовлена значущістю інституту усиновлення як ключового механізму захисту прав дитини та забезпечення її права на сімейне виховання. Попри законодавче визначення усиновлення як юридичного акту, спрямованого на реалізацію принципу найкращих інтересів дитини, на практиці спостерігаються проблеми щодо ефективності здійснення судового провадження у цій сфері. Особлива увага приділяється необхідності гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема практикою Європейського суду з прав людини, що актуалізує питання удосконалення процесуальних механізмів і забезпечення балансу між правами дитини та інших учасників справи.

Метою дослідження є всебічний аналіз особливостей окремого провадження у справах про усиновлення в Україні з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини, норм національного та міжнародного права, а також судової практики.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що окреме провадження у справах про усиновлення вимагає від суду ретельного та всебічного дослідження обставин справи, активної участі органів опіки та піклування, а також пріоритетного врахування найкращих інтересів дитини. Водночас наголошено на необхідності подолання формалізму та удосконалення процесуальних гарантій, що сприятиме забезпеченню балансу між правами дитини і інших учасників процесу.

У проведеному дослідженні підкреслено, що суди мають враховувати не лише юридичну чинність актів, а й їх вплив на емоційне, психологічне та соціальне благополуччя дитини. Будь-яке рішення у справах про усиновлення має базуватися на принципі правової визначеності та непорушності сімейних відносин, що сформувалися на законних підставах, забезпечуючи тим самим ефективний захист прав дитини та реалізацію конституційних і міжнародних стандартів.

Ключові слова: суд, окреме провадження, усиновлення, найкращі інтереси дитини, процесуальні гарантії, сімейне виховання, судова практика.

Martsenko N. PECULIARITIES OF JUDICIAL PROCEEDINGS IN ADOPTION CASES

The relevance of the topic is determined by the importance of the adoption institute as a key mechanism for protecting the rights of the child and ensuring their right to family upbringing. Despite the legislative definition of adoption as a legal act aimed at realizing the principle of the best interests of the child, in practice, there are problems concerning the effectiveness of judicial proceedings in this area. Particular attention is paid to the need to harmonize national legislation with international standards, especially the case law of the European Court of Human Rights, which actualizes the issue of improving procedural mechanisms and ensuring a balance between the rights of the child and other parties to the case.

A comparative analysis of scholarly literature, current national and international legislation, and judicial practice reveals a number of problematic aspects related to ensuring an effective procedural mechanism for adoption. In particular, these include the formalism of judicial procedures, insufficient standardization of the involvement of guardianship and custody authorities, as well as the need to harmonize the national approach with European standards and the case law of the European Court of Human Rights. In this context, the need for further improvement of judicial consideration of adoption cases becomes especially relevant in order to ensure adequate protection of the child's rights in accordance with Ukraine's international legal obligations.

The purpose of the study is a comprehensive analysis of the specific features of separate proceedings in adoption cases in Ukraine, taking into account the principle of the best interests of the child, the norms of national and international law, as well as judicial practice.

The results of the study show that separate proceedings in adoption cases require the court to conduct a thorough and comprehensive examination of the circumstances of the case, active involvement of guardianship and custody authorities, as well as the priority consideration of the best interests of the child. At the same time, emphasis is placed on the need to overcome formalism and improve procedural guarantees, which will contribute to ensuring a balance between the rights of the child and other participants in the process.

The study emphasizes that courts must consider not only the legal validity of certain acts but also their impact on the emotional, psychological, and social well-being of the child. Any decision in adoption cases must be based on the principle of legal certainty and the inviolability of family relationships established on legal grounds, thereby ensuring the effective protection of the child's rights and the implementation of constitutional and international standards.

Keywords: court, separate proceedings, adoption, best interests of the child, procedural guarantees, family upbringing, judicial practice.

Постановка проблеми. Стаття 207 Сімейного кодексу України (далі – СК України) визначає усиновлення як юридичний акт, за яким особа (усиновлювач) приймає дитину у свою сім'ю, надаючи їй статус дочки або сина. Усиновлення здійснюється судом виключно на підставі судового рішення, а у випадку усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, – усиновлення здійснюється в консульській установі або дипломатичному представництві України [1].

Суть усиновлення полягає не лише у формальній зміні правового статусу дитини, а й у створенні для неї умов, максимально наближених до природного сімейного виховання. Основною метою інституту усиновлення є забезпечення найкращих інтересів дитини, які включають стабільність та сприятливі соціальні, психологічні і матеріальні умови для розвитку [2]. Саме тому, законодавець підкреслює, що забезпечення гармонійного та повноцінного життя дитини є пріоритетом у прийнятті судом рішення про усиновлення. Усиновлення виступає не лише формою влаштування дитини в сім'ю, а й юридичним механізмом, спрямованим на захист прав дитини [3], зокрема її права на виховання в родинному середовищі, а також на реалізацію конституційного принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, який відповідає міжнародним стандартам, зокрема Конвенції ООН про права дитини [4].

Тому, попри нормативне визначення усиновлення як юридичного акту, спрямованого на забезпечення найкращих інтересів дитини, на практиці постає низка викликів, пов'язаних із забезпеченням реального втілення цього принципу. Залишається відкритим питання: наскільки ефективно судові органи та відповідні інституції в Україні забезпечують досягнення мети усиновлення, використовуючи ті процесуальні механізми, якими вони наділені. Водночас, виникає необхідність глибшого осмислення усиновлення не лише як формальної зміни правового статусу дитини, а як комплексного правового механізму, що забезпечує її особисті немайнові права відповідно до національних та міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про стійкий інтерес вітчизняної правової доктрини до інституту усиновлення як ключового механізму забезпечення права дитини на сімейне виховання. У працях таких авторів, як О.В. Мельник, О.О. Коваленко, М. Корнієнко, Н.В. Волкова, І. Яніцька та інших, розкрито широкий спектр питань – від змісту особистих немайнових прав дитини до процесуальних аспектів розгляду справ про усиновлення. Науковці акцентують увагу на пріоритетності принципу найкращих інтересів дитини, необхідності забезпечення правової визначеності сімейних правовідносин, а також важливості врахування психологічного та соціального благополуччя дитини під час судового розгляду.

Водночас порівняльний аналіз наукової літератури, чинного національного і міжнародного законодавства та судової практики виявляє низку проблемних аспектів, пов'язаних із забезпеченням ефективного процесуального механізму усиновлення. Зокрема, йдеться про формалізм судових процедур, недостатню уніфікацію стандартів участі органів опіки та піклування, а також потребу в гармонізації національного підходу з європейськими стандартами та практикою ЄСПЛ. У цьому контексті актуалізується потреба подальшого вдосконалення судового розгляду справ про усиновлення з метою забезпечення належного захисту прав дитини відповідно до міжнародно-правових зобов'язань України.

Метою статті є всебічний аналіз особливостей окремого провадження у справах про усиновлення в Україні з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини, норм національного та міжнародного права, а також актуальної судової практики, задля виявлення проблемних аспектів та формулювання пропозицій щодо удосконалення правозастосовної діяльності судів у даній категорії справ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Справи про усиновлення розглядаються в порядку окремого провадження відповідно до положень Глави 5 Розділу IV Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України). Відповідно до ст. 310 ЦПК України, розгляд таких справ належить до компетенції місцевого загального суду за місцем проживання дитини, яка підлягає усиновленню [5].

Аналіз норм Глави 5 ЦПК України свідчить про високу формалізованість, пріоритет інтересів дитини, важливість участі державних органів та забезпечення таємниці усиновлення, що є ключовими особливостями процедури усиновлення. Поміж тим, виходячи з положень Глави 5 ЦПК України, можна виокремити такі характеристики даного виду провадження, зокрема: спеціальні правила визначення підсудності (заява подається до суду за місцем проживання дитини та повинна містити найменування суду, дані заявника і дитини (місце проживання, вік, стан здоров'я), можливе клопотання про зміну імені, прізвища, місця та дати народження дитини; до заяви повинні бути додані такі документи: копія свідоцтва про шлюб (у разі усиновлення одним із подружжя також подається нотаріально засвідчена згода іншого з подружжя), медичний висновок про стан здоров'я заявника, довідка про доходи або декларація, документи на житло, додаткові документи - для іноземців або щодо дітей-іноземців; особливості підготовки справи до розгляду передбачають обов'язкове залучення органу опіки та піклування (а для іноземців – уповноваженого органу виконавчої влади), який подає висновок про доцільність і відповідність інтересам дитини, акт обстеження житла, документи про стан здоров'я дитини, її розвиток, згоду батьків, опікунів, установ (за потреби); особливості розгляду справи (суд розглядає справу за участі заявника, органу опіки та піклування, дитини, а також із залученням інших осіб за розсудом суду; для забезпечення таємниці

усиновлення справа розглядається в закритому засіданні; суд обов'язково перевіряє законність підстав та наявність згоди дитини чи повнолітньої особи (за потреби)); суд може прийняти рішення про усиновлення або про відмову; рішення може містити зміну ПІБ, дати/місця народження та запис усиновлювачів батьками; судові витрати несе заявник; якщо батьки відкликають згоду до набрання рішенням законної сили - суд скасовує рішення і поновлює розгляд; якщо усиновлювач відкликає заяву - суд скасовує рішення і залишає заяву без розгляду; усиновлення вважається здійсненим з моменту набрання рішенням законної сили; копія рішення надсилається до РАЦС та, при міжнародному усиновленні, - до уповноваженого органу виконавчої влади [5].

Слід зауважити, що справи, які розглядаються у порядку окремого провадження, відповідно до ч. 2 та 3 ст. 294 ЦПК України, підпадають під дію загальних процесуальних норм, за винятком спеціальних положень, що стосуються принципу змагальності та меж судового розгляду. Водночас, відповідно до ч. 2 ст. 13 ЦПК України, суд розглядає справи виключно за зверненням заінтересованої особи та в межах заявлених нею вимог.

Розгляд справи здійснюється на підставі доказів, поданих учасниками або витребуваних судом, при цьому основний обов'язок щодо збирання та подання доказів покладається на сторони та інших учасників справи. Однак у випадках, коли йдеться про захист прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, осіб, визнаних недієздатними чи обмежено дієздатними, а також в інших виняткових випадках, суд має право збирати докази з власної ініціативи [5]. Це означає, що суд у таких справах не обмежується лише тими доказами та обставинами, які подають або на які посилаються учасники справи, а має право діяти з власної ініціативи з метою забезпечення повного, об'єктивного і всебічного з'ясування всіх юридично значущих обставин. Таким чином, у даній категорії справ суд наділений ширшими процесуальними повноваженнями, зокрема правом самостійно витребувати докази, викликати осіб, витребувати документи або інші матеріали, що свідчить про активну роль суду в дослідженні обставин справи та прийнятті обґрунтованого і справедливого рішення.

Аналіз судової практики з розгляду справ про усиновлення підтверджує усталену позицію національних судів щодо пріоритетності принципу найкращих інтересів дитини як основного критерію при прийнятті рішення про усиновлення. Даний підхід ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 207 СК України, відповідно до якої при вирішенні питання про усиновлення суд зобов'язаний з'ясувати, чи відповідає усиновлення інтересам дитини, а також на засадах, закріплених у ч. 1 ст. 3 Конвенції ООН про права дитини 1989 року, згідно з якою в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, судами, адміністративними або законодавчими органами, першочергова увага приділяється найкращим інтересам дитини [1; 4]. Отже, імператив врахування найкращих інтересів дитини має визначальне значення не лише при застосуванні норм матеріального права, а й у ході судового розгляду справ про усиновлення, що впливає як із національного законодавства, так і з міжнародно-правових зобов'язань України.

Регулювання сімейних відносин відповідно до ч. 8 ст. 7 СК України повинно здійснюватися з пріоритетним і максимально повним урахуванням інтересів дитини. У свою чергу статті 155 та 161 СК України передбачають, що батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини [1]. У Рішенні ЄСПЛ *HUNT v. UKRAINE*, вказано, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків [6]. Така ж ситуація складається і при конкуренції прав та інтересів усиновителів та усиновлених, між якими також виникають відносини, аналогічні відносинам батьків та дітей у межах сім'ї. Так у Рішенні ЄСПЛ у справі «*PINI AND OTHERS v. ROMANIA*» від 22.06.2004 року Суд зазначив, що у справах про усиновлення важливо віддавати перевагу інтересам дитини перед інтересами усиновителів, оскільки метою усиновлення є надання сім'ї дитині, а не навпаки [7]. Практика ЄСПЛ є ключовою для судового тлумачення поняття «найкращі інтереси дитини», оскільки містить його широке визначення та визнає за національними судами дискреційні повноваження у визначенні того, що відповідає цим інтересам у кожній конкретній справі [8]. Таким чином, як на рівні національного законодавства, так і в практиці ЄСПЛ, усталеною є правова позиція, відповідно до якої інтереси дитини мають безумовний пріоритет у сімейних правовідносинах, зокрема при вирішенні питань, що стосуються здійснення батьківських прав або усиновлення.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08 червня 2022 року у справі № 755/15903/20 вказано, що судовий розгляд сімейних спорів, у яких зачіпаються інтереси дитини, є особливо складним, оскільки в його процесі вирішуються не просто спірні питання між батьками та іншими особами, а визначається доля дитини, а тому результат судового розгляду повинен бути спрямований на захист найкращих інтересів дитини [9]. Отже, розгляд сімейних спорів, у яких зачіпаються інтереси дитини, потребує підвищеної уваги з боку суду, а прийняте рішення має бути насамперед спрямоване на забезпечення та захист найкращих інтересів дитини.

Також, у даній категорії справ обов'язково повинен бути наявний висновок органу опіки та піклування, який хоч і має рекомендаційний характер та не є обов'язковим для суду, однак суд оцінює його в сукупності з іншими доказами при задоволенні заяви про усиновлення [10]. Відповідно до ч. 2 та 3 ст. 312 ЦПК України, на стадії підготовки справи про усиновлення до судового розгляду орган опіки та піклування

зобов'язаний надати суду письмовий висновок, у якому має бути відображена обґрунтована позиція щодо доцільності усиновлення конкретної дитини та відповідності такого рішення її найкращим інтересам [5]. Водночас, ч. 6 ст. 19 СК України передбачає, що суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини [1]. Також, відповідно до п. 6 постанови Пленуму Верховного суду України від 30 березня 2007 року №3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» вбачається, що вирішуючи заяву по суті, суд зобов'язаний перевірити чи відповідають висновок органу опіки та піклування і дозвіл на усиновлення уповноваженого органу виконавчої влади необхідним вимогам [11]. Загалом, необхідність обов'язкової участі органів опіки та піклування з метою надання відповідного висновку у справах про усиновлення підтверджується також доктринальними положеннями [12; 13].

При розгляді справ про усиновлення суди зобов'язані враховувати право дитини на висловлення власної думки, яке відповідно до ст. 12 Конвенції ООН про права дитини є одним із фундаментальних принципів захисту прав дитини. Відтак, кожна дитина, яка здатна сформулювати власні погляди, має право вільно їх висловлювати з усіх питань, що її стосуються, і ці погляди мають бути належним чином враховані відповідно до віку та рівня її зрілості. Дитина має право бути заслуханою в ході судового провадження, що стосується її прав чи інтересів, у спосіб, визначений законом - як особисто, так і через представника або уповноважений орган. Виходячи з аналізу судової практики, таке заслуховування може здійснюватися у формі індивідуальної бесіди в присутності спеціаліста, наприклад, психолога, із дотриманням вимог конфіденційності та недопущення тиску на дитину [14]. Отже, у контексті справ про усиновлення врахування думки дитини є не лише елементом оцінки її згоди, а й проявом поваги до її особистої автономії та суб'єктності, що закріплено в міжнародному та національному законодавстві як обов'язковий елемент судового розгляду.

Досліджуючи фундаментальні умови усиновлення, варто звернути увагу також на ст. 5 Європейської конвенції про усиновлення дітей, яка встановлює, що отримання згоди матері та батька, дитини, другого з подружжя усиновлювача є ключовим елементом законності та легітимності усиновлення як правового акту [15]. Так згідно з ч. 1 ст. 5 Конвенції, жодне рішення про усиновлення не може бути ухвалене без надання передбачених Конвенцією згод, якщо такі згоди не були відкликані, що встановлює імперативну заборону здійснювати усиновлення без дотримання даної умови. Конвенція конкретизує три основні категорії суб'єктів, чия згода є необхідною для усиновлення: а) батьків дитини або уповноваженого органу (згода матері та батька, якщо вони є живими та не позбавлені батьківських прав); б) дитини, яка має достатній рівень розуміння; с) другого з подружжя або зареєстрованого партнера усиновлювача (вимога ґрунтується на принципі спільності сімейних рішень і забезпечує, що усиновлення не приведе до конфлікту між подружжям, яке повинне спільно нести відповідальність за майбутню дитину).

Водночас, ч. 4 ст. 5 Конвенції передбачає виняток - якщо батько чи мати позбавлені батьківських прав, усиновлення здійснюється без їхньої згоди [15]. У контексті українського законодавства це відповідає п. 4 ч. 1 статті 219 СК України, де передбачено, що згода не потрібна від осіб, позбавлених батьківських прав, а також у випадках, передбачених законом. Процесуальною гарантією забезпечення даного права є положення ч. 1 ст. 236 СК України, яка передбачає, що усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо воно було проведене без згоди дитини та батьків, якщо така згода була необхідною [1].

У цьому контексті, варто звернути увагу на ухвалу Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 554/1924/20 від 09.02.2022 року, у якій суд вказав, що підставою для визнання усиновлення недійсним згідно з ч. 1 ст. 236 СК України є одночасна наявність наступних умов: проведення усиновлення без згоди як дитини, так і без згоди батьків за умови, якщо така згода була необхідною [14]. За матеріалами даної справи, дитина надала згоду на здійснення її усиновлення, а згода матері на момент усиновлення в силу п. 4 ч. 1 ст. 219 СК України не була необхідною. Проте апеляційний суд дійшов висновку про наявність підстав для визнання усиновлення недійсним, вказавши, що скасування рішення про позбавлення матері батьківських прав свідчить про поновлення цих прав, реалізація яких є неможливою без визнання усиновлення недійсним. Колегія суддів Верховного Суду вказала, що скасування судового рішення про позбавлення батьківських прав після здійснення усиновлення, вчиненого з дотриманням вимог закону на момент його вчинення, не є самостійною та достатньою підставою для визнання усиновлення недійсним відповідно до ч. 1 ст. 236 СК України без встановлення всієї сукупності обставин, визначених цією нормою. Тому дану справу було передано на розгляд Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду для відступу від правового висновку, викладеного в постанові від 17 жовтня 2018 року у справі № 328/2612/17-ц, щодо застосування ч. 1 ст. 236 СК України [14].

У постанові по даній справі Об'єднана палата Касаційного цивільного суду Верховного Суду, залишаючи касаційну скаргу без задоволення, зазначила, що навіть у разі дотримання передбаченої законом процедури усиновлення, правовідносини, які виникли внаслідок нього, не можуть превалювати над правами біологічної матері та найкращими інтересами дитини в контексті сімейних зв'язків, так як принцип єдності та возз'єднання сім'ї є невід'ємною складовою права на повагу до сімейного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [16]. Не погодившись із колегією суддів, у

окремій думці суддя Крат В. І. зазначив, що згідно з усталеним підходом у приватному праві, підстави для визнання усиновлення недійсним мають існувати на момент виникнення відповідного юридичного факту - усиновлення. Скасування рішення суду про позбавлення батьківських прав не має зворотної дії в часі й не може впливати на чинність юридичних фактів, які виникли до набрання ним законної сили, зокрема - на чинність усиновлення. Відтак, суддя дійшов висновку, що оскільки закон прямо передбачає можливість усиновлення без згоди батьків, якщо вони позбавлені батьківських прав, скасування рішення про позбавлення батьківських прав після усиновлення, вчиненого відповідно до вимог закону, не може вважатися підставою для визнання усиновлення недійсним за ч. 1 ст. 236 СК України. На його думку, тлумачення, яке надала Об'єднана палата, фактично створює нову, не передбачену законом підставу для недійсності усиновлення, що розширює вичерпний перелік, встановлений ст. 236 СК України [17].

Погоджуючись із позицією, викладеною у окремій думці, варто також зауважити, що будь-які права батьків є похідними від прав та інтересів самої дитини, тому вирішуючи спір, суди повинні також обов'язково встановити, яким чином судові рішення про визнання усиновлення недійсним вплине на інтереси дитини. Видається, така позиція посилює стабільність сімейних відносин і захист найкращих інтересів дитини, уникаючи непередбачуваних юридичних колізій. Важливо, щоб суди враховували обставини, які існують саме на момент усиновлення, оцінюючи не тільки формальні перешкоди, але і правові та моральні наслідки для дитини.

Пріоритет інтересів дитини повинен залишатися сталим і базовим принципом судової практики при усиновленні, оскільки саме інтереси дитини, а не інтереси дорослих, є цільовим орієнтиром правового регулювання усиновлення. Усиновлення має створити для дитини стабільне та сприятливе для розвитку сімейне середовище, що замінює втрачене чи неналежне батьківське піклування. Відтак, суд, приймаючи рішення про усиновлення або його скасування, зобов'язаний не тільки формально оцінювати обставини справи, а й ретельно аналізувати, чи забезпечує судові рішення емоційні, соціальні, психологічні та правові інтереси дитини. Особливо це важливо у випадках, коли виникає конфлікт між правами біологічних батьків і усиновлювачів. Видається, дотримання пріоритету інтересів дитини є не лише правовим обов'язком суду, а й етичною імперативою, що має бути покладена в основу будь-якого рішення у сфері усиновлення.

Висновки. Узагальнюючи викладене, варто зауважити, що провадження у справах про усиновлення вимагає від суду особливої уважності та активної ролі в дослідженні обставин справи, з огляду на високий рівень формалізованості процедури, спеціальні правила підсудності, залучення органів опіки та піклування, необхідність забезпечення таємниці усиновлення, а також - першочерговий обов'язок суду забезпечити дотримання принципу найкращих інтересів дитини. Саме цей принцип виступає основоположним критерієм при прийнятті судового рішення щодо усиновлення, що узгоджується як з нормами національного законодавства, так і з міжнародно-правовими зобов'язаннями України, а також із практикою ЄСПЛ. Судове провадження у справах про усиновлення є не лише процесуально складним, а й соціально значущим інструментом реалізації права дитини на сімейне виховання, що зумовлює необхідність виваженого та всебічного підходу суду до прийняття рішень у даній категорії справ.

Суд, розглядаючи справу про усиновлення, зобов'язаний всебічно оцінювати всі докази, в тому числі висновки органу опіки та піклування, думку дитини, наявність необхідних згод відповідних осіб та дотримання усіх процесуальних гарантій. При цьому інтереси дитини повинні мати пріоритет над правами інших учасників, зокрема біологічних батьків, особливо у випадках, коли ці права можуть вступати в конфлікт із інтересами дитини. Будь-яке рішення про усиновлення або визнання його недійсним повинно ґрунтуватися на ретельному аналізі обставин, які існували на момент виникнення юридичного факту усиновлення, та відповідати принципу непорушності сімейних відносин, що сформувалися на законних підставах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сімейний кодекс України: Закон України № 2947-III від 10.01.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1440> [дата звернення 03.06.2025].
2. Мельник О. В. Мета усиновлення у контексті особистих немайнових прав дитини: еволюція та перспективи. *Часопис цивілістики*. 2015. Випуск 18. С. 77-81. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/62262bfb-a1cc-4252-8543-9f060789327a/content> [дата звернення 03.06.2025].
3. Коваленко О. О. Особливості розгляду справ про усиновлення в окремому провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 88-92. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2546470b-220a-402b-9a09-f636954ee4ad/content> [дата звернення 03.06.2025].
4. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [дата звернення 03.06.2025].
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України № 1618-IV від 18.03.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8334> [дата звернення 03.06.2025].
6. HUNT v. UKRAINE, справа № 31111/04 від 07 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_126#Text [дата звернення 03.06.2025].

7. PINI AND OTHERS v. ROMANIA, справа № 78028/01 та 78030/01 від 22.06.2004 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-61837%22%7D> [дата звернення 03.06.2025].
8. Корнієнко М. Принцип дотримання найкращих інтересів дитини та його застосування у цивільному судочинстві України. *Юридичний вісник*. 2020. Випуск 2. С. 398-404. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b7c39f95-ea68-4457-b3ca-a70b22738956/content> [дата звернення 03.06.2025].
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08 червня 2022 року у справі № 755/15903/20. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104849679&red=100003ac01906de55b95b832a7b9cbd5b3ddff&d=5> [дата звернення 03.06.2025].
10. Рішення Підгаєцького районного суду Тернопільської області справа № 603/195/23 від 10 жовтня 2023 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/114051230?utm_source= [дата звернення 03.06.2025].
11. Постанова Пленуму Верховного суду України від 30 березня 2007 року №3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text> [дата звернення 03.06.2025].
12. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, спеціальність 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL : <https://hdl.handle.net/11300/23333> [дата звернення 03.06.2025].
13. Волкова Н., Яніцька І. Процесуальний порядок розгляду справ про усиновлення дитини громадянами України: окремі аспекти. *Юридичний вісник*. 2024. Випуск 1. С. 40-84. URL : http://yurvisnyk.in.ua/v1_2024/6.pdf [дата звернення 03.06.2025].
14. Ухвала Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду у справі № 554/1924/20 від 09.02.2022 року. URL: https://opendatobot.ua/court/103282471-be34ea7bb327892e7150b850beff5fdc?utm_source= [дата звернення 03.06.2025].
15. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) від 27.11.2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text [дата звернення 03.06.2025].
16. Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 554/1924/20 від 05.09.2022 року. URL: <https://opendatobot.ua/court/106506830-04e012a56fccb73b5e40873dbf57aa01> [дата звернення 03.06.2025].
17. Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Крата В. І. у справі № 554/1924/20 від 05.09.2022 року. URL: <https://opendatobot.ua/court/106454334-44c10e227414a21e08ce8f391505b811> [дата звернення 03.06.2025].

REFERENCES:

1. *Simeinyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Family Code of Ukraine: Law of Ukraine]*. № 2947-III від 10.01.2002 року. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1440> [in Ukrainian].
2. Melnyk, O. V. (2015). Meta usynovlennia u konteksti osobystykh nemainovykh prav dytyny: evoliutsiia ta perspektyvy [The Purpose of Adoption in the Context of the Child's Personal Non-Property Rights: Evolution and Prospects]. *Chasopys tsyvilistyky - The Journal of Civil Law*, 18, 77-81. Retrieved from <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/62262bfb-a1cc-4252-8543-9f060789327a/content> [in Ukrainian].
3. Kovalenko, O. O. (2018). Osoblyvosti rozghliadu sprav pro usynovlennia v okremomu provadzhenni [Peculiarities of Adoption Case Consideration in Separate Proceedings]. *Porivnialno-analitychne pravo - Comparative and Analytical Law*, 1, 88-92. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2546470b-220a-402b-9a09-f636954ee4ad/content> [in Ukrainian].
4. *Konventsiiia pro prava dytyny [Convention on the Rights of the Child]* від 20.11.1989 року. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].
5. *Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine]* № 1618- IV від 18.03.2004 року. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8334> [in Ukrainian].
6. HUNT v. UKRAINE, справа № 31111/04 від 07 грудня 2006 року. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_126#Text [in Ukrainian].
7. PINI AND OTHERS v. ROMANIA, справа № 78028/01 та 78030/01 від 22.06.2004 року. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-61837%22%7D> [in Ukrainian].
8. Korniienko, M. (2020). Pryntsyp dotrymannia naikrashchykh interesiv dytyny ta yoho zastosuvannia u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy [The Principle of the Best Interests of the Child and Its Application in Civil Proceedings of Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk - The Legal Bulletin*, 2, 398-404. Retrieved from <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b7c39f95-ea68-4457-b3ca-a70b22738956/content> [in Ukrainian].
9. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu [Ruling of the Supreme Court Composed of the Panel of Judges of the Second Judicial Chamber of the Civil*

Cassation Court] vid 08 chervnia 2022 roku u spravi № 755/15903/20. Retrieved from <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104849679&red=100003ac01906de55b95b832a7b9cbd5b3ddff&d=5> [in Ukrainian].

10. *Rishennia Pidhaietskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti [Judgment of the Pidhaitsi District Court of Ternopil Region]* sprava № 603/195/23 vid 10 zhovtnia 2023 roku. Retrieved from https://reyestr.court.gov.ua/Review/114051230?utm_source= [in Ukrainian].

11. *Postanova Plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 30 bereznia 2007 roku №3 «Pro praktyku zastosuvannya sudamy zakonodavstva pry rozghliadi sprav pro usynovlennia i pro pozbavlennia ta ponovlennia batkivskykh prav» [On the Judicial Practice of Applying Legislation in Cases of Adoption and Termination or Restoration of Parental Rights]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text> [in Ukrainian].

12. Volkova, N. V. (2022). *Zakhyst simeinykh prav ta interesiv dytyny u tsyvilnomu sudochynstvi [Protection of the Family Rights and Interests of the Child in Civil Proceedings]*: dysertatsiia na здобuttia naukovoho stupenia doktora yurydychnykh nauk, spetsialnist 12.00.03. Odesa. Retrieved from <https://hdl.handle.net/11300/23333> [in Ukrainian].

13. Volkova, N. & Yanitska, I. (2024). *Protsesualnyi poriadok rozghliadu sprav pro usynovlennia dytyny hromadianamy Ukrainy: okremi aspekty [Procedural Order for Consideration of Adoption Cases by Citizens of Ukraine: Selected Aspects]*. *Yurydychnyi visnyk - The Legal Bulletin*, 1, 40-84. Retrieved from http://yurvisnyk.in.ua/v1_2024/6.pdf [in Ukrainian].

14. *Ukhvala Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu Verkhovnoho Sudu [Ruling of the Second Judicial Chamber of the Civil Cassation Court of the Supreme Court]* u spravi № 554/1924/20 vid 09.02.2022 roku. Retrieved from https://opendatobot.ua/court/103282471-6e34ea7bb327892e7150b850beff5fdc?utm_source= [in Ukrainian].

15. *Yevropeiska konventsiiia pro usynovlennia ditei (perehliana) [European Convention on the Adoption of Children (Revised)]* vid 27.11.2008 roku. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text [in Ukrainian].

16. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi Obiednanoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu [Ruling of the Supreme Court Composed of the United Chamber of the Civil Cassation Court]* u spravi № 554/1924/20 vid 05.09.2022 roku. Retrieved from <https://opendatobot.ua/court/106506830-04e012a56fccb73b5e40873dbf57aa01> [in Ukrainian].

17. *Okrema dumka suddi Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu Krata V. I. [Separate Opinion of Judge Krata V. I. of the Cassation Court within the Supreme Court]* u spravi № 554/1924/20 vid 05.09.2022 roku. Retrieved from <https://opendatobot.ua/court/106454334-44c10e227414a21e08ce8f391505b811> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.06.2025

УДК: 608.1/3 (075.347.77)

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-18-47-56

Скляров Руслан Анатолійович,

кандидат технічних наук,

доценткафедри конструювання верстатів, інструментів та машин
Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

e-mail: sklayrov_r_a@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-6112-964X

Шанайда Володимир Васильович,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри конструювання верстатів, інструментів та машин
Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

e-mail: Shanayda-vv@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-9743-9110

Лещишин Назарій Богданович,

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
nazar2000.0227@gmail.com

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В ОБЛАСТІ ЗАХИСТУ ПРОГРАМНОГО

Випуск 18. 2025